

A. Ellegsoe

THE LUTHERAN

UNIVERSITY HERALD

No. 12.

Tacoma, Wash. Juni. 25, 1894.

Vol. 4

Forunderligere end et Eventyr.

(Efter F. S. 1885.)

(Fortsættelse.)

Denne fremstyndedes ved endel Fremmedes Ankomst for at tage Del i „Medicinstiftene,” der skulde feires i Begait's Hus, der laa lige ved Skolen. Forbitret over, at Disciplene stadig gik forbi hans Dør, og over Barmen af den Staalstang, hvorpaa man slog for at kalde dem sammen, henvendte han sig til Statthalderen i Fortet med den Anmodning at faa Duncan til at lukke Skolen en Maaned, medens Festsjehederne var paa det høieste. Efter en lang Raadslagning med Officererne og Betjentene i Fortet besluttede Duncan at blive ved som sædvanlig. Følgen heraf var, at Høvdingen satte Forlangendet ned til fjorten Dage og erklærede, at blev Skolen ikke lukket, vilde han skyde enhver, der gik i Skolen. Ikke desto mindre blev Duncan ved, og uagtet Prester forsamlede sig udenfor Skolen, som for at sætte Trudslerne igjennem, formaaede han dog omtrent 80 til at blive ved at gaa i Skolen. Til sidst foreslog Presterne som en sidste Indrømmelse, at Skolen skulde ophøre 4 Dage. Ogsaa dette blev afslaaet. Alt var nu i den største Spænding. Næste Dag kom Begait's Kone og bad Duncan om at give efter og sagde, at det var ikke saa meget hendes Mand som Slægten, der forlangte det. Men Duncan, som indsaa, at Slaget maatte leveres om ikke nu saa dog siden, stod fast og gik selv hen for at kalde Disciplene sammen. Om Formiddagen gik Alt roligt, men da der om Eftermiddagen skulde slaaes paa Stangen, kom Begait med en Skare Prester, isørte hele deres Trolddomsdragt, befalede Drengen at lade være med at slaa paa Stangen og gik med omtrent syv af sine Vedsagere ind i Skolen, Resten blev udenfor. Først befalede han med høi Røst de saa Disciple, som allerede vare komne, at gaa. Duncan, som saa, at man vilde skræmme ham, talte i en rolig Tone, viste dem, hvor onde deres Veie vare, samt at deres Trudsler rørte ham ikke, da Gud var hans Herre og han skulde han lyde og ikke dem. Samtalen varede i mere end en Time. Under tiden syntes

Begait tilbøielig til at give efter, men snart brød han ud endnu voldsommere end før. Idet han førte sin Haand tværs over Struben, sagde han, at han forstod at slaa Folk ihjel. Idet han saa paa to af sine Vedsagere, sagde han: „Jeg er en Morder, det ere I ogsaa, hvad godt kan det være for os at gaa i Skole.” Dertil mindede Duncan dem om, hvor ofte han havde sagt dem, at der var Forladelse formedelst Kristus ogsaa for Mordere. Mod Slutningen kom to af de værfudseende Mænd hen og hvisttede Begait Noget i Øret, hvorpaa han sprang op, stampebe med Fødderne, brølede høit og gjorde sig saa rasende som mulig; men da han saa, at han Intet udrettebe, gik han, hvorpaa Duncan begyndte paa at holde Skole igjen. Sandelig, det var ikke uden Grund, at Duncan den Aften skrev i sin Dagbog: „Jeg er endnu ilive. Jeg har Karlag til hjertelig at takke den altseende Fader, som idag har beffærmet og støttet mig.”

For dem, der kjende Indianernes Voldsomhed og Genlynsløshed, er Udgangen paa denne Sag næsten ubegribelig. Her var en Mand, den største Høvding ikke alene paa Stedet selv, men i hele 12 Mil til alle Sider, en Mand, som hidtil ikke havde kjendt til den allermindste Modstand mod sin Villie i Nogetsomhelst, og som aldrig betænkte sig paa at slaa Noget ihjel, og han maatte give efter ene og alene ved Dødens Magt. Her viser Guds Finger sig tydelig. Man fik siden Noget at vide, der kunde bidrage noget til at forklare Begivenheden. Klak havde nemlig erklæret, at Duncan stod under hans Beskyttelse, og at han vilde hevne enhver Uret, som tilføiedes ham, og han var bekjendt som en Mand af en meget bestemt Karakter. Da Begait trængte sig ind i Skolen, fulgte Klak med mod Sæbbane i sin indianske Dragt og stod ganske rolig og saa til, men Begait vidste, at rørte han Duncan, vilde rimelig Klak strax stykke ham ned, og han havde dog vel ikke lyst til at miste Livet for en Tro, som han selv neppe troede paa.

Da Trudsler vedblev at yttres mod Disciplene, og det lod til, at de vilde blive bragte til Udsjælfelse, besluttede Duncan for en Stund at holde Skole andetsteds, og Dagen efter aabnedes den i en Høvding's Hus med over 100 Læringer.

Det var 5 Dage før Jul (1858), at Alt dette gik for sig.

Zuleasten holdt Duncan en Tale for sine Disciple, hvori han udlagde for dem, hvor for Zulen holdes hellig, ikke, som de maa se hidtil havde havt Grund til at tro, for at de Hvide i de Dage skulde more sig og drikke sig fulde, men fordi den havde bragt „en stor Glæde over alt Folket.“ Tillige bad han dem om næste Dag at bringe deres Venner med. Zuledag forsamledes omtrent 200, og for dem prædikede Duncan nu for første Gang frit uden Papir. Han forkyndte dem om Guds Kjærlighed og om hans Had til Synden og nævnte dem især saadanne Synder som Drukkenhed og Uvædsagtighed. Under Prædiken blev en Kone, der led af en slem Sygdom, hun selv havde paadraget sig ved syndigt Levnet, meget syg og maatte bæres bort—et slaaende Exempel paa Følgen af de Synder, han havde omtalt. Efter Prædiken katekiserede Duncan med Børnene, og Gudsstjenssten sluttede med to Psalmer, de havde lært i Skolen.

Saaledes holdt Duncan Gudsstjenssten hver Søndag. For bedre at forstaaes, brugte han de Indfødes Udtalelser. Han sagde saaledes: „Bliver en Høvding forurettet, maa der gjøres Fyldest derfor, kan Fornærmeren ikke betale, maa hans Slægtninge gjøre det. Hvor der ikke gjøres Fyldest, sker ingen Forligelse. Vi have Alle forstørret den store Høvding, vi kunne ikke betale, Kristus har gjort det for os.“

Strax efter Jul havde Duncan allerede taget Skolebygningen i Brug, og da Disciplene stadig tiltog i Tal, maatte han dele dem i Klasser. Hovedformaalet med Skolen var at føre Folket til Vorherre. Han begyndte derfor hver Dag med en kort Tale over et Bibelsprog eller en bibelsk Fortælling, derpaa lod han dem Alle fremsige et eller to Bibelsprog, og gjentage dem saalænge, til de lærte dem; han forklarede dem for dem og drog Omfæng om dem; han gjentog dem saa at de, ret kunde indpræges i deres Hufommelse. Han oversatte flere Psalmer, hvilke de Indføde med stor Glæde sang. Nogle bibelske Billeder, som sendtes ham i Begyndelsen af 1859, gjorde ham en god Gavn; da de Indføde saa Noahs Ofre efter Udgangen fra Arken, forstode de strax denne Handling, de havde ogsaa Ofreinger, men forstode ikke Betydningen deraf, nu kunde de besto bedre lære Christi Offer at kjende.

At al denne Undervisning var Frugt, var tydeligt. Stjont en stor Mængde Brændevin var bleven indført af Handelsmænd, var der dog langt mindre Svir og Slagsmaal end sædvanlig, intet Drab, stede den Vinter, en til to Slægter havde ganske givet Afstald paa „Medicinværkenel“, og i de andre breves det med mindre Kraft end før.

Da i Foraaret 1859 Tiden til den aarlige Udvandring kom, spurgte mange Indvaanere Duncan, om de maatte tage deres Børn ud af Skolen, hvilket han villigt indrømmede, da han jo vidste, de ikke godt kunde undværes ved Fiskeriet, og at hvis Forraadet ellers blev knapt, vilde man skybe Skylden paa ham og Børnene. Desto bedre Tid fik han til at forberede Lærebøger og andet beskæftiget for Skolen.

Den Indføde, Duncan havde havt til at hemme Drukkenhed og de deraf følgende Udskeielser, var aabenbar for Alle, og Høvdingerne besluttede at tage sig deraf. I Foraaret 1859 holdt de et Møde hos Begait, ved hvilket

Duncans Grunde forhandlede og fik almindeligt Bifald. Høvdingerne vedtog at sende Bud til ham og bede ham at vedblive at tale stærkt, „mod Folkets slætte Udfærd“ og sigde, „at de vilde støtte ham med stærke Taler.“ Og hvad der næsten var en endnu større Triumf, Begait selv sendte Bud, at han vilde besøge Skolen, hvilket ogsaa stede den 6te April. Flere Høvdinger fulgte nu hans Exempel, saa at der nu Rundtom var 4 til 5 af disse i Skole om Gangen.

Hele Tænkemaaden mod Duncan undergik i Sommeren 1859 en stor Forandring til det Bedre. Det viste sig, da en Indfødt Eufvahl, som man i Fortet havde aflaaet nogen Medicin paa Grund af en for nylig udvist slet Opsørsel, paa indianer Bis hævnede sig paa den første Eiendom, som han traf, der tilhørte hvide Mænd, idet han med sin Dge gif hen i Skolen og huggede alle Binduerne itu. Det vakte stor Forbitrelse blandt de Indføde og mange Bøsser ventede paa Skurken for at straffe ham derfor. Det forstaaer sig selv, at Duncan strax forstredede, at han ikke var vred paa Eufvahl, og at det vilde smerte ham, om Nogen tilstede ham noget Ondt, og saaledes lagde Stormen sig.

Hvor fordelagtig Tsimjernerne udmærkede sig fremfor andre Indianere, sees af en Meddelelse af Stiftets Bisshop, den fortræffelige Dr. Hills i Hovedstaden Victoria. Her var et rent Sodoma. Udflugt af alle europæiske Folk blandedes der med Kinesere, Indianere m. fl., og Hedningerne lærte de Hvides Laster; den forsærligste Drukkenhed og Uvædsagtighed dreves her offentlig og uden Sky. Den 18de Januar 1860 skriver Bisshopen: „En Indianer besøgte mig. Han saa ud som en respektabel ung Engländer og havde et behageligt Udtryk, han kunde tale en smule Engelsk. Det var en Tsimjerner fra Fort Simpson. Jeg besøgte igaar hans Hytte. Den var ren og net og havde forskellige Behvemmeligheder, en net Kalkelovn, et Sengestæd og en Pult. Hans Kone, Tary, var net og behagelig. Han hedder John Clark og er en fuldblods Indianer. Han var kommen herved for at handle og holder Butik. Han fortalte mig, at han bad til Gud. Han kjender nogle af den kristelige Troes Hovedpunkter. Jan. 21: Jeg besøgte Clark. Han skriver en smuk Haand og staver godt Engelsk. Han fremsagde Herrens Bøn paa en ærbødig og rørende Maade. Han kunde fortælle om, at Kristus døde for os og sagde, at han elskede ham. Vi havde en interessant Samtale, som han sjenlyst fandt Behag i. Vi knælede Alle ned. Han solbede sine Hænder, fik sin Kone og Baru til at gjøre det Samme, og jeg bad vor himmelske Fader om hans Betsignelse over vore Planer og over disse stakkets Indianere, og at han vilde lade sin Sandhed blive kendt af dem, og at Alle maatte blive beslagtede i Frelsen i Kristus. Jeg ser af og til John Clark i Kirken. Dette glædelige Resultat skyldes for en stor Del det kirkelige M. S.'s Kateket, Hr. Duncans ivrige og helbige Bestræbelser.“

I dette Aar (1860) besøgte Duncan et Par Gange Victoria, hvor det var paatænkt af Bisshopen og Stattholderen, at han skulde oprette en Missionsstation blandt de Indianere, der kom dertil eller toge Bolig der, navnlig for Handelsens Skyld, og vare udjate for i Bund og Grund at fordærves

af de Hvide; Stationen oprættedes, men da en Breeß, Garrett, var villig til at overtage den, vendte Duncan tilbage til Fort Simpson, hvor han ei heller kunde undværes, thi i August 1861 havde faaet en Medhjælper i den fra England komne Missionær, Past. Tugwell. Paa Rejsen hjem ansøb Sibet Fort Rupert paa Nordenden af Bancouver's Ø, og Indianerne her beklagede sig over, at en hvid Lærer saaledes sendtes over deres Hoved til Tsimssjierne h'nsides dem og bade indstændigen om snarest muligt at faa en Lærer.

Da der ikke i Fortet var Plads til det forsøgte Missionspersonale, blev der i Foraaret 1861 opført et Missionshus, hvori tillige skulde holdes Skole og Gudstjeneste om Sommeren, naar der var saa Indianere hjemme. Det gamle Skolehus, der var for lidet blev revet ned og et nyt opført, og da det første Gang blev taget i Brug mod Slutningen af 1861, var der 400 Indianere tilstede. I Vinteren 1860—61 var Besøget ved Gudstjenesten i Regelen 2—300, og den lange Række Indianere, der om Søndagene gik til og fra Kirken vidnede tydeligt nok om den Forandring, der i de saa Aar var skeet. Der holdtes tre Gudstjenester hver Søndag, to for Børne og en for Væren; Gudstjenesten varede tre Kvarter og bestod af Bønner, en Psalmes og Oplæring og Udlægning af et Stykke af den hellige Skrift. For ogsaa at bringe Evangeliet til Andre end dem, der besøgte Gudstjenesten i Skolehuset, holdt Duncan af og til igjen Forsamlinger omkring hos Slægthæddingerne, han gjorde flittig Hus- og Sygebesøg, og hans Kjendskab til Lægevidenskaben kom ham til store Nytte. Forberedelsen til at prædike vedblev længe at koste ham meget Arbejde, han siger derom ved denne Tid: „Det har været min Plan at tage de mærkeligste Steder af det G. L. og de mest fremtrædende Steder af det N. L. der pege hen til det Guds Nam, som borttager Alverdens Synd. Min store Bamskelighed har hidindtil Sproget været. Mange Gange er jeg gaaet til en Forsamling med brændende Hjerte, om jeg saa maa sige, og saa stod jeg for dem med flammende Tunge, og mine Ord faldt med Frygt og Uvisshed. Men nu er, Gud se Lov! mit Tungebaand løsnet; nu kan jeg sige og tale Tsimssjisk enfoldigt, brændende og flydende. Skjønt jeg ikke har været istand til at ofre nogen Tid paa særlige Sprogstudier, har jeg dog daglig gjort Fremfærd. Den øvrige Tid, jeg har anvendt derpaa, har dog hjulpet mig til at faa fat paa nogle meget vigtige Ord at sige til min Ord- bog og til at oversætte Psalmer til Skolen, men den meste Tid, jeg har kunnet undvære, har jeg tilbragt med at studere den Tsimssjiske Sprogbygning. Sproget er rigt og udtryksfuldt, og paa saa Undtagelser nær er det vakkende. Fem Sprogtales paa denne Kyststrækning, og jeg har lært lidt af hvert, men jeg finder, at Tsimssjisk er lettest at udtale.

Duncan forsømte ingen Leilighed til personlig at komme til at paavirke de Indfødt. Skulde han foretage en Reise, valgte han i Almindelighed saadanne Mænd til at ro Baaden, som han gjerne vilde komme nærmere ind paa Livet, og hver Aften holdt han saa Samtaler med dem, under viste dem og sluttede altid med Psalmesang og Bøn. Han benyttede Om- givelserne. „Guds mægtige Gjerninger, der faaes rundt om-

kring i de blinkende Stjerner, der netop lyfte tilstrækkeligt i at vise Bjergenes Skikkelse omkring os, Skinnets fra Jorden, der stod i saa skarpt Modlysning til de mørke Skove, der gik lige ned til Vandet, Bølgerne Mumlens, der afbrød den dybe Stillehed, Alt bidrog til at paavirke Sindet og stemme det til Erfrygt.“

Allermest Bamskelighed havde han med de ældre Biger. Den stette Indflydelse af et hedensk Hiem og ryggesløse Hvides Paavirkning syntes næsten allevegne at gjøre al god Paavirkning fra Skolen afveles til Intet. For at raade Bod derpaa besluttede Duncan at optage endel Biger i sit Hus og søde, klæde og undervise dem, til de kunde blive gifte. De aarlige Omkostninger for hvert Barn beløb sig til \$35.00. Denne Plan viste sig at være meget heldbringende.

(Mere.)

Sortedøden.

[Slutning.]

Besten ytrede sig paa forskellig Maade paa de forskellige Steder. I Østerland begyndte den med en forfærdelig Hede i den hele Krop, Trykning over Brystet og Blodspytning. Tungen og Ganen var altid tørre, og den første saa sort eller blodig ud. Handedrættet var tungt og ildelugtende. Bylder eller sorte Pletter slog ud paa Legemets blødere Dele, især paa Kinderne, i Armhulene og under Skuldrene, og udbredte sig over hele Legemet. Nogle Syge døde øieblikkelig og Mange inden Dagen var endt. Nogle tabte strax Hørelsen og Magten til at tale, faldt i et Slags Dødsdvalde, men kunde saa leve 2—3 Dage. Naar der gik Hul paa Bylderue, kjendte den Syge sig meget lettet og kunde fristne til igjen. En ubeskrivelig Angst fulgte med Sygdommen, og Mange bøde af Frygt og Fortvivlelse.

Farsoten holdtes for overmaade smitsom, hvilket ogsaa bevises deraf, at den ofte oversførtes fra et Land til det andet ved folketomme Skibe; paa mange Steder vilde Ingen pleie de Syge eller begrave de Døde. De blev ofte forladte af Slægt og Venner, om de bare fik en Blæmme paa Huden, som det ikke var en Følge af Pesten. Andre slængte sig inde af Frygt, eller de flygtede. Mange døde derfor af Mangel paa Pleie og af den usunde Lust, som fremkom af de mange ubegravede Lig.

Vi skal anse, hvad en meget anseet Historiefortæller fortæller om Sortedøden og dens Følger.

Hastigt som Ild i Straa blev den Friske angrebet af Giften; det var det samme, enten han kom nær de Syge eller de Ting, som de havde brugt eller kun rørt ved. Ei alene Mennesker, ogsaa Dyr bukkede under for Smitten. De, som undgik den, blev et Kov for Frygt, og søgte de underligste Udveje til Frelse. Myndighederne havde forladt sine Pladse; ingen Lov eller Orden gjaldt mere; Blodets og Kjærlighedens Baand var opløst; Bommen glemte sin Ven, Søsteren søgte Broderen, Væstefællerne forlod hinanden, selv i Morderens Bryst var Kjærligheden udsukt. Det var, som om Medlidenheden havde flygtet fra Jorden; de Syge havde ei engang den Trøst, at de blev pleiede og beklagede; endog den laveste

Egennytte nærmede sig deres Leie; alle Arbejder ophørte; Sæden blev ikke indhjerget, og den fortvivlede Landmand, der ei betynde sig om Fremtiden, men var vis paa at dø, fortærede det Fortaad, han havde bestemt for flere Aar. Bantroen opsandt mange Aarsager forat forklare dette Onke; Stjernelyderne søgte paa Himlen, og Skindhelligheden søgte Grunden hos Jøderne.

Løgefunkten og Sygpleien stod det den Tid kun ilde med. Biskop fandtes der enkelte anseede Læger, men deres Kundskaber og Fremgangsmaade synes at have været meget mangelfulde. De Midler, som man brugte, var hovedsagelig høitidelige Processioner, indviede Nadverdsbrød, Bievand o. s. v. ligesom ogsaa Kors paa Klæder, Hus og Redskab, Valsforer til hellige Steder, Bønner ved Helgeneres Grav, rige Gaver til Prestes, Kirkes, Klostre og fattige. Endog Paven gjorde sig stort Besvær, forfattede selv en Messe, som skulde synges tre Gange om Dagen, med høiede Kræ med Børllys i Haanden, saalænge Pesten varede.

Det var ikke faa, som betragtede det som Trods mod Herrens Villie at søge at standse de Straff-domme, hvormed han hjemførte Menneskene for deres Synders Skyld. Lægerne brugte forskjellige Lægemidler paa de forskjellige Steder. En navnkundig Læge i Frankrige brugte Aareladning og afsørende Midler, Thevial- og Byxbomplanten, Sirup og Salver forat bringe Dylberne til at modnes, Blodigler og Ropning.

Sortedøden indjog en forfærdelig Frygt, men der fortæller ogsaa af troværdige Vidner, at især mange Unge og Børn mødte Døden med stor Frimodighed og Glæde. En 12 Aar gammel Pige, som var dødelig syg, begyndte med en Gang at klappe i Hænderne og udbrod: „O, ser I ikke Himlen aaben og hvor mange flinnende Lys, der farer didop!“ Da man spurgte hende, hvad det var for Lys, svarede hun: „Det er de Udvalgte Sjæle, som af Englene bæres til Himlen; men forat I skal vide, at jeg taler Sandhed, saa skal I give Agt paa dette som et Tegn: i denne Nat skal jeg dø, og du, min Moder, om tre Dage.“ Saa skede det ogsaa.

De uslykkelige Følger af Sortedøden strakte sig ogsaa til de fleste borgerlige Forhold. Offentlige Forretninger standse, og Samfundet var sin Opløsning nær. I England samledes Parlamentet ikke paa 4 Aar, Handel og Næring hørte op, — selv Gudstjenesten standse, Kirker og Klostre blev rige ved Gaver; Gaarde paa Landet solgtes for Spotpris, og de, som overlevede Pesten, holdt sig for gode til at arbejde og oversød sig til Lediggang og Udsvævelser. Tjenere og Arbeidsfolk krævede firdobbel Betaling; derfor laa Gaardene øde, og de dyrkede Marker blev overvædet med Skove, og da ogsaa Husdyrene blev Offer for Sygdommen, eller de døde af Sult og Bankøtsel eller sprang tilfods, saa kunde ei heller Jorden dyrkes. Hungerens og Dyrtd blev en Følge deraf; Rotter og Mus fortærede Levnetsmidlerne og Jordens ringe Afkastning. Da der ingen Lærere var, er bogede Børnene op i den største Bankundighed, i Udsvævelser og Laster. Man har derfor sagt, at Verden efter Sortedøden blev tom paa Mennesker, men fuld af Forbrydere Norge skal i de følgende 400 Aar ikke paa langt nær hav

gjenvundet den Velstand, som Landet eiede før Sortedøden; der var neppe noget andet Land, som led saa meget af Pesten.

Efter Sortedøden udbrod der ogsaa mange andre Pest-sygdomme, som bortrev mange Mennesker — lige til Slutningen af det 17de Aarhundrede.

I Begyndelsen af det 18de Aarhundrede rasede Kopperne paa mange Steder i Europa og Amerika; paa Island døde omtrent 16,000 Mennesker. Samtidig hermed udbrod der en Pest i Østland og naaede Europa 1710 efter et forfærdelig koldt Aar; den dræbte mest Kvinder og Børn. Efter dette Aar har baade Norge og Sverige været befriet for Pest; thi Koleran, som optraadte i begge Riger 1833—34, viste Tegen af Pestens kjendteegn, og den gjorde ikke paa langt nær saa store Ødelæggelser. Aarsagen til at Pesten er ophørt er vanskelig at forstaa: den kan vel ligge deri, at Misro og Hungerens blev sjældnere, da Jorden bliver bedre dyrket, hvorhos ogsaa Oplysningens og Vitenskaberne's Fremskridt i stort Mon har bidraget sit til at standse Sygdommens Optræden og Udbredelse. Derfor kan man have det haab, at om der end skulde udbryde en haard Farset, saa vil den dog ikke gjøre saa store Hæringer som i gamle Dage. Men en Betragtning af Sortedødens forfærdelige Ulykker og Skendighed bør hos os vække Taknemmelighed mod ham, som i saa mange Aar har sparet bort Land for saadanne Ulykker. („Læsning for Folket“, efter F. S.)

Synodemoderne.

* * *

Districte og Iowa Districterne af den norske Synode har begge samtidigt (23—29 Mai d. A.) holdt sine aarlige Møder, det første paa Kongsborg Wis. og det andet i Roland Iowa. En betydelig Del af Møderne's Tid anvendtes til Læreforhandlinger, og det er, som det skal være. Naar det kommer dertil, at vore Synodemøder ikke længere finder Tid til grundigt at drøfte Guds Ords Lære, saa vil det ogsaa snart være forbi med Enigheden og Samarbeidet inden Samfundet, thi da vil Enheden i Lære lidet efter lidt forsvinde, og Følgen deraf vil blive enten Lærestrid og Splittelse eller unionistisk Vigevildighed.

Til Gjøldens Dækelse var der subskriberet \$42,000, deraf Halvdelen indbetalt. Naar de resterende \$21,000 var bleven betalt, og Bygningerne i Madison solgte (hvilket nu allerede er sket,) saa vilde al gammel Gjøld være dækket, men saa er der stiftet ny Gjøld til et Beløb af \$10,000, forbi Bidrogene til de løbende Udgifter ikke har flydt rigeligt nok. Man maa vel sige, at dette under de nærværende trange Tider har gaaet godt, og vi bør visjelig takke Gud, fordi han af sin Godhed har gjort saa mange Djærter villige til at hjælpe. Imidlertid bør det være et Spørgsmaal, om det som Regel er sundt for et Samfund, som er kommen i stor Gjøld, men hvis Kredit forresten er god, at gjøre saadanne Kraftanstrengelser engang for alle for at blive Gjølden kvit. Man bliver nemlig fristet til at forsømme Bidrogene til de løbende Udgifter, og mangt et Menighedslem, maake ogsaa tildeels hele Menigheder, vil tænke: „Ja, jeg skal være med og tage et godt Tag denne Gang, men saa saar man lade mig slippe en god Slund.“ — Men det ikke vilde være bedre at anstrenge sig jevnt og stadigt for at betale de løbende Udgifter (deri ogsaa indbefattet den indre

Mission og Renterne paa Sjælden) og lidt mere hver i Aar, saa vilde man ikke stifte ny Gjæld og paa samme Tid lidt efter lidt krybe udaf den gamle, medens ingen Menighed da kunde klage over altfor tunge Byrder. Den Hest, som med forte Skridt trækker et tungt Læs opover Bakken, er mere værd end den, som enten maa gaa i Gallop eller staa stille.

Barnehjemmet i Stoughton Wis. var taget i Brug og blev indviet strog efter Mødet. Paa den Dag indkom der ved Offr. og paa anden Maade omirent \$1500 til den Anstalt. Her ser vi, hvad Folk kan gjøre for en Sag, som de omfatter med Kjærlighed.

De forskjellige Lærestalter: Luther College, Luther Seminar, Skolelærer Seminariet i Sioux Falls samt det endnu ikke færdige Ladies Seminary i Red Wing blev allesammen omtalte og tildels gjort til Gjenstand for grundige Forhandlinger. Derimod sees det ikke, at man har fundet det passende eller fornødent at ofre nogen Tid paa Pacific Lutheran University.

I Iowa Dist. har man med megen Flid behandlet Indremissionen, „som erkjendes at staa os nærmere end nogen anden Mission. Kirkeledendens Redaktion opfordres til i sit Blad ofte at optage Citerretninger fra Indremissionsmarken. Det anbefales, at alle Konfirmationsofre gaar til denne Mission,“ at der holdes Missionsfester, at Kvindeforeningerne støtter den osv. Ja, den indre Mission fortjener ikke blot at man fatter Beslutninger om den paa Synodemøderne, men ogsaa at man virkelig arbejder for den hjemme i Menighederne.

Forskjelligt.

Menighederne i Haller City og Everett Washington, Genesee Idaho, Portland og Silverton Oregon har besluttet at ansøge om Optagelse i Synoden til Høsten. Nu var det at ønske, at mange flere Menigheder vilde gjøre det samme og fatte lignende Beslutninger. Enhver Menighed er berettiget til en Repræsentant ved Aarsmødet.

Sagen om Augsburg Publ. House er endelig afgjort. Den forenede Kirke er bleven tilkjendt at Eiendomsret til Forlagsforeningen. Hermed er altsaa Sagen endt, men glemte vil den nok ikke blive paa lang Tid.

Methodisterne har bevilget \$12,000 til en Mission blandt Skandinaverne i Nordvesten. „Herold und Zeitschrift“ skriver i den Anledning: „De kirkelig forsørgede Skandinaver skal altsaa blive dragne bort fra sin Moderkirke, og der skal dannes Partier. Og dette falder man Mission. Skam over et saadant kirkeligt Arbejde!“ (Ev. L. R.)

En Mand bad engang en lang og salvelsesfuld Bøn til Gud om Hjælp for en yderst trængende Familie. Hans lille Søn, som hørte derpaa, sagde ved Bønnen Slutning: Dersom jeg havde saamegen Hvede i min Bæde, som Du har, Papa, saa vilde jeg selv høve den Bøn.

Giver Gud, hvad Guds er.

Der er mange, som betragter Gud som en Gjenstand for Barmhjertighed og hans Kirke og Prestes som Maal for Velgjørenhed.

De sige: „Ja, jeg skalde nok like at give Noget dertil, men alt hvad jeg kan gjøre, er at møde mine nødvendige Udgifter.“

Hvad jeg nu ønsker at lægge Vægt paa er, at Gud ikke er en Gjenstand for Barmhjertighed eller

Velgjørenhed, og at Religionen er en af dine nødvendige Udgifter, enten du saa møder den eller ikke.

Du kan ligesaa gjerne saa Mel og Smør hos Kjøbmanden, sende dine Børn i Skole, saa Hjælp hos Lægen og Beskyttelse af Regjeringen eller Politiet; og naar Kjøbmanden og Lægen og Skattekræveren bringer sine Regninger, sige til dem: „Ja, jeg skalde like at give Noget dertil, men alt hvad jeg kan gjøre er at møde mine nødvendige Udgifter.“

Du kan ikke blive fri fra dine Forpligtelser ved at holde dig borte fra Kirken; thi Religionens Betsignelser rækker saa langt at selv, Spotteren er tvungen til at indtage den ubehagelige Stilling at modtage Velgjæringer fra den Haand, han spytter paa. (Efter Rev. R. J. Barret i The Parish Guide, Astoria ved L. N.)

Bogtrykkerkunstens Opfindelse og første Udbredelse.

I gamle Dage vare Bøger vrade saa og sjældne, og i Regelen saa kostbare, at kun rige Folk havde Raad til at anskaffe sig dem. Dette var en Følge af den besværlige Maade, hvorpaa Bøgerne den Gang bragtes til Veie. Hvert enkelt Exemplar af et Skrift maatte nemlig majsommelig afskrives med Pennen, medens man nu ved Bogtryk eller den Kunst at gjengive Skrift ved Hjælp af bevægelige Typer med Letthed kan mandsfoldiggjøre Exemplarerne eller Aftrykkene i saa stort et Antal, som man vil. Bøger, som forud ikke vare langt fra at være Ubrugsgjenstande, ere derved blevne hver Mandes Eie, og Udbredelsen af nyttige Kundskaber fremmet i en overordentlig Grad. Væren for denne vigtige og velgjørende Opfindelse tillægges almindelig Johan Gutenberg.

Denne Mand var født i Byen Mainz i det sydlige Tyskland i Slutningen af det 14de Aarhundrede; Fødselsaaret kan ikke med fuld Bestemthed angives. Han hørte til den i sin Fødeby ansæede Adels- eller Patricierfamilie Gensfleisch, men antog Navnet Gutenberg efter sin Moder. Et fiendiligt Sammensid mellem de Fornemme og det egentlige Borgerskab eller „Laugene“ i hans Fødeby havde til Følge, at Familien Gensfleisch udvandrede, og saaledes fiade vi Gutenberg i Aarene 1436—44 i Byen Straßburg. Her se vi ham beskæftiget med at drive forskjellige Kunster, sibe Udbestene og polere Glas, men ved Siden deraf ogsaa at øve en hemmelig Kunst, til hvilken Gabe han havde forenet sig med tre Borgere i Straßburg. Den mellem dem oprettede Kontrakt er fra 1438 og lydende paa 5 Aar. Men allerede i det første Aar døde en af Deltagerne, og der opstod nu en Proces, som vel sik et for Gutenberg heldigt Udfald, men bevirkede, at Foreningen opløste sig i 1443, og at Gutenberg ventte tilbage til Mainz, hvor vi finde ham i Slutningen af 1444 eller Begyndelsen af 1445.

Denne Proces er bleven af stor Vigtighed, fordi vi af dens Aktier oplyses om, at det var under sit Ophold i Straßburg at Gutenberg undfangende Ideen til den nuværende Bogtrykning—hans hemmelige Kunst, og der gjorde de første Forsøg med samme.

Udledes ukjendt havde Bogtryk dog ikke været før denne

Tid. Træstjæreriet var allerede opfundet og almindelig benyttet ved Forsærdiggelse af Spillekort, som fra Italien og Spanien kom til Frankrig, hvor de i Slutningen af det 14de Aarhundrede brugtes til at adspredde den ulykkelige Konge Karl den Sjette i hans Tungfindighed. Disse Spillekort bleve fra først af malede (ligesom Bøger bleve afskrevne), men siden bleve de trykte med Træsformer. Man tillavede en Plade af fint, fast Træ, anbragte paa denne Tegningen og fortsat alle de Dele af Træpladen, hvor der ingen Tegning var; saaledes dannedes der et Træsnit, hvilket blev overdraget med Farve, som igjen ved et Tryk overførtes paa Papir. Denne Fremgangsmaade, som endnu anvendes i Kortfabrikkerne, udvikledes siden til andre Afbildninger, især Hølgensbilleder; og disse vare ofte forsynede med Paaskrifter til Forklaring af Billederne, idet man i Træet udskar de Bogstaver, der udgjorde Skriften, saa at de kom til at staa ophæiede i Træet og saaledes afstryktes tilligemed Afbildningens øvrige Streger. Ogsaa hele Bøger, men af ringe Omfang, saasom ABC-Bøger, Bønnebøger o. lign. udførtes paa denne Maade, idet man i Trætafsten udskar alt Træet mellem Bogstaverne, saa disse bleve staaende igjen ophæiede; Tavlen blev derpaa indrevret med Blæk og afstrykt paa Papir eller Pergament, som lagdes over det; og da kun den ene Side af Papiret under denne Fremgangsmaade kunde modtage Tryk, limeede man to og to Plade sammen til ei. I denne Tavletryk har man at se den nærmeste Forløber for Bogtrykkerkunsten.

Ogsaa Gutenberg dannede fra først af saadanne Plader, som overfor er bestrevent. Men det var, som man let ser, en meget besværlig Maade, og kunde alene anvendes ved mindre Bøger og saadanne, som havde en stadig Afhætning. Gutenberg fandt nu ud, at han vilde lette sig Arbejdet betydeligt, naar han, istedetfor at skjære hele Sider ud i Træ, udskar de enkelte Bogstaver hver for sig, og derpaa forenede disse til en hel saakaldet Trykform. Paa denne Maade fik Navnet Bogstaver sin rette Betydning, thi paa Enden af firkanterne, lange Binder eller smaa Stave udskares Præget, der skulde give Aftryk, og disse Træstavejsamledes eller søiedes ved en gennem Staverne trukken Snor sammen til en Række eller Linie flere Linier atter til en hel Side og Siderne til en Form. En saadan Form blev dernæst sluttet i en Ramme, som holdtes sammen ved 2 Skruer, og tilsidst afstrykt ved Hjælp af en Presse.

Saa langt sees Gutenberg at være kommen allerede i Strasburg. Ved sin Tilbagekomst til Mainz i 1444 eller 1445 fortsatte han sine Forsøg. Men han manglede Penge til Udførelsen af sine Planer. Midlerne hertil fik han, da han forenede sig med den rige Mainz-r-Borger Johannes Faust eller Faust, en kløgtig og beregnende Mand, der saa, at her var lovende Udsigter til at tjene Penge. Kontrakten mellem dem er af 1450 og lyder paa, at Faust skulde gjøre Gutenberg et Forstud af 800 Gylben, hvoraf denne skulde svare 6 pct. Rente; Forretningen skulde drives for begges fælles Regning.

Det første Trykkeri blev nu, i Genhold til denne Kontrakt, oprettet i et Hus i Mainz, kaldet Hof zum Jungen. Da de 800 Gylben viste sig utilstrækkelige, tilføjede Faust 2 Mar

ester hverligere 800 Gylben.

De første Arbejder, som her udførtes, var dog ikke Bogtryk med bevægelige Typer, men Tavletryk eller Aftryk af hele Skrifttavler, udførte i Træsnit, saasom Skole- og Bønnebøger, rimeligvis for ved disse kurante Sager at skaffe Penge til Beie. Ved Siden heraf anstiftedes ogsaa enkeltstaaende Typer, enten ved at understjære gamle Skriftpalader, eller ved at skjære saadanne Typer fra nyt. Men disse Træbogstaver manglede Styrke og Jævnhed. Paa det første raadede Gutenberg Bod ved at skjære Typerne i Metal, men Besværligheden var fremdeles stor, og den saa nødvendige Jævnhed eller Ensformighed fremkom først, da der til Bogtrykkerkunsten søiedes en ny Kunst, Skrifstøbningen.

Om ogsaa denne Kunst skyldes Gutenberg og skriver sig fra den Tid, da han og Faust stod ene, er tvivlsomt. Rimeligt er det, at J. Fausts Broder Jakob Faust, der var Guldsmed og dygtig Stempelstjærer, herpaa har haft en Indflydelse, ligesom det er vist, at Kunsten blev bragt til første Fuldkommenhed, da Peter Schæffer i 1453 blev antagen som Medarbejder hos dem. Denne Mand, født i Byen Gernsheim i Høksen Tarnstadt, var en meget betjendt Afstryker og Skjønstryker, og den Smagfuldhed og Jævnhed, som udmærkede hans Haandskrift, overførte han paa Formen af de stædte Bogstaver eller Typer. Hvor vigtig hans Medhjælp maa have været, kan sluttes deraf, at J. Faust, for at knytte hans Interesse saa meget fastere til sig, gav ham sin Datter Christine til Ægte. Schæffer havde ogsaa selv Forjæmsten af at have fuldkommengjort denne Kunst thi i en Esterkrift til et af de fra hans Trykkeri udgaaede Bærler (1468) siger han, "at de to Johannes'er (J. Gutenberg og J. Faust) have været de to første Bogtrykkere, men at han selv havde overgaaet dem i den Kunst at skjære og støbe Bogstaver."

Nu først kunde Bogtrykkerkunsten egentlig siges at være færdig, ja uden Skrifstøbningen vilde Bogtrykkerkunsten aldrig have faaet noget praktisk Værd. Af hvilken overordentlig Betydning denne nye Kunst var, derom kan man gjøre sig en Forestilling, naar man betænker den Tid, det vilde medtage at faa i Stand en Bog som Bibelen. Regner man til denne 650 Plade eller 1300 Sider, vilde det kræve 1300 Trætavler og hvert enkelt Bogstav maatte skjæres fra nyt, for hver Gang det forekom. For at faa Bogstaverne nogenlunde ensformige, vilde kun en enkelt Mand passende kunne sættes til en Bog, og et helt Menneskes Levetid vilde saaledes medgaa for at tilveiebringe en Bog som Bibelen; thi en enkelt Side vilde ikke kunne skjæres i kortere Tid end 1—2 Uger, altsaa til 1300 Sider vilde der medgaa en Tid af 25—30 Aar. Istedetfor at skjære hver enkelt Type kunde man nu ved en meget simpel Fremgangsmaade mangfoldiggjøre Alfabetets enkelte Bogstaver efter Behag. Fremgangsmaaden var, ligesom den nu er, følgende: man udskar hvert Bogstav i Staal, ophæiet eller fremstaaende, saaledes som Typen skal være. Dette Stempel eller Matrizen, som det kaldes staaes ned i Kobber; herved fremkommer et fordybet Præg, kaldet Motrizen eller Formen; denne indsættes i Bunden af en liden firkantet Kasse, og heri helber man Skrifstøbermaterialerne sammensætning af Bly, Zern og Antimonium; Antallet

af Typerne toges nu saa stort, som man vil have det, til et eller flere Aar.

Efterat saaledes alle Forarbejder vare særbdige, begyndte man for Alvor at benytte Kunsten. Det første Bort, som paa denne Maade fremkom ved forenede Bestræbelser af Gubenberg, Just og Schöffer, var en Bibel i den da brugelige latinske Oversættelse, Udgava kaldet. Trykningen begyndte i 1453 og var tilendebragt i 1455.

Af denne Bibel kjender man nu ialt kun 15 Exemplarer, 6 paa Pergament, 9 paa Papir.

Da Bibelen var særbdig, og man ret skulde høre Frugten af det langvarige Arbejde, opførte J. Just sig paa en stammelig Maade mod Gutenberg. Just klagede over, at Bibelens Trykning havde kostet for meget; han forlangte derfor tilbage de Forstud, han havde gjort Gutenberg, med Rente og Rentes Rente, og da Gutenberg ikke kunde betale denne Sum, bemægtigede Just sig alle hans Trykkereskraber, hans Forraad af Pergament og Papir, alle Exemplarerne af Bibelen og de øvrige trykte Sager.

Saaledes gjorde Just sig sci for Gutenberg; han trængte nu ikke længere til ham, thi han havde i sin Svigersøn Peter Schöffer en udmærket Medhjælper, der forestod det nye Trykkeri, som Just anlagde, med stor Dygtighed og udsærte flere typografiske Arbejder, som vise, at Bogtrykkerkunsten saa Aar efter dens Opfindelse stod, hvad Nøiagtighed i Udførelsen angaar, paa et Punkt, hvortil fire Aarhundreder ikke have fornaaet at føie just meget Betydeligt. Allerede atten Maaneder efter Aost Aelsen fra Gutenberg udgik fra deres Trykkeri et Bort, der den Dag i Dag betragtes som et af Bogtrykkerkunstens første Mesterstykker, og i Henseende til Skjønhed, Korrekthed og pragtfuldt Udseende kun overtræffes af saa. Det er det saakaldte *PSALTERIUM* fra Aare 1457, det første Trykwerk, som ansees Aarsta', Trykkerens Navn og Trykstedet fuldstændigt. I Slutningen af Bogen — thi det, som vi nu sætte paa Titelbladet, anbragtes i de ældste Trykwerke i en Elerkskrift — hedder det nemlig: "Nærværende Samling af Salmer, prydede med skønne Kapitalbogstaver og adskelte ved Rubriker, er ved den kunstige Opfindelse at trykke, uden nogen Skrift af Pennen, istandbragt af Johannes Just, en Mainzer Borger, og Peter Schöffer fra Gernsheim, i Herrens Aar 1457, Dagen før Mariæ Himelfart" (14de August). Dette Bort er en Samling af Davids Salmer paa Latin, bestemte for Korsangen i Kirkerne, men indeholder tillige Kollekter, m. m., saa det paa en Maade svarer til vore Salmebøger. Alle Exemplarer ere trykte paa Pergament for desbedre at kunne udholde den daglige Slid.

Af dette udmærkede Trykwerk, udmærket ved Typernes rene og skarpe Snit, Sættens Nøiagtighed og Svæertens Fortrinlighed, er der nu kun 6 Exemplarer tilbage, og det første saaledes til de største typografiske Sjældenheder. Ved en Auktion i 1817 kjøbtes et Exemplar, som endda manglede 6 Blade, af den franske Konge Ludvig den Attende for \$2000 til det store offentlige Bibliothek i Paris.

Da Just havde skilt sig med Gutenberg, stod denne uden Medskraber og uden Midler. Men han fandt en Belynder i en ædel Mainzer Borger ved Navn Humery, der hjalp ham

til at oprette et nyt Trykkeri. Fra dette udgik i Aaret 1460 et betydeligt Bort, kaldet *CATHOLICON*, en latinsk Ordbog paa 373 Blade i 2 Bind i stor Folio. Dette er det eneste og sidste Arbejde af Gutenberg fra denne Periode. To Aar efter, i 1462, blev Mainz stormet og indtaget af Adolf af Nassau, da det ikke vilde svigte sin forrige Herre, Kurfyrst Dieter. Byen p'nydredes, Trykkerierne forstyrredes, og Gutenberg adnøntes for "ubede Tjenester" til Hofstaller hos Kurfyrst Adolf; hans Trykkeri flyttedes til dennes Hof i Byen Eltv i Rheigan, men Gutenberg ubleiede det til en tidligere Medhjælper mod en Afgift, der skulde gaa til Afbetaling paa, hvad han skyldte Dr. Humery. Hans Stilling ved den nye Kurfyrstes Hof betryggede ham vel mod Trang, men nogen Løn, svarende til hans geniale Digtelse og de store Ofre, han havde bragt denne, blev ham ikke til Del.

Saaledes fristede Gutenberg den samme Skjæbne som saa mange store Mænd, hvis Navne ere blevne indskrevne i Historiens Aarbøger som Menneskeheden's Belgjører, medens de bleve miskjendte og glemt af sin Samtid, der greb deres Jdeer og høstede Frugterne af dem.

Gutenberg døde i Slutningen af 1467 eller Begyndelsen af 1468 og blev begravet i den hellige Franciscus's Kirke i Mainz. Først i 1837 reistes ham i hans Fødeby efter en Model af den danske Billedhugger Thorvaldsen et Monument, hvortil hele Europa havde ydet Bidrag.

Den nye Kunst udbredte sig med en overordentlig Hurtighed. Deris bidrog ikke lidet den Forstyrrelse, som indtraadte i de mainziske Trykkerier ved Byens Erobring i 1462. Arbejderne spredtes ad og bragte Kunsten med sig overalt, hvor de kom hen; den Tid, som Just havde taget af dem, at de skulde holde Kunsten hemmelig, ansaa de sig at være løst fra i Betragtning af de usædvanlige Omstændigheder. Foruden i de vigtigste tyske Stæder fiade vi Kunsten udbredt i næsten alle Europas Lande inden Aarhundredets Urgan; selv i Tyrkiet, hvor det lige til Begyndelsen af forrige Aarhundrede var strengt forbudt at øve Kunsten, trykte Aæderne i Slutningen af det 15de Aarhundrede paa forskellige Stæder Bøger i Smug.

Til Danmark og Sverig kom Bogtrykkerkunsten omtrent samtidigt og ved den samme Mand. I Kunstens ældste Tid var det meget almindeligt, at Bogtrykere vandrede fra Land til Land og opflog sin Presse snart paa et, snart paa et andet Sted. Saaledes kom en ombvandrende Bogtrykker ved Navn Johan Snel eller Snel i Aaret 1482 til den danske By Odense, hvor der fra hans Presse udgik den ældste i Danmark trykte Bog. Det er en Beskrivelse paa Latin af Byen Rhodus's Befæring af Tyrkerne i 1480, et i sin Tid meget bekjendt og paa flere europæiske Sprog oversat Skrift. Bogen indeholder 14 Blade, er i Kvæct og trykt med gotiske Bogstaver. Som sædvanligt i de ældste Trykwerke, er ved Skriftets Slutning angivet Bogtrykkerens Navn, "den ærværdige Mand Johan Snel", Trykstedet "*Ottonia*", d. e. Odense, og Aarstallet "1482." Af dette Skrift kendes nu et Exemplar, hvilket opbevares paa Universitetsbibliotheket i Upsala.

Johan Snel's Ophold i Danmark var kun af kort Varighed, thi Aaret efter finder vi ham i Stettpolm, hvor han i

1483 trykte en Samling Fabler paa Latin, den første Bog, som vides at være trykt i Sverig. Han kaldte sig her Johan Snel. Dette Skrift, der indeholder 156 Blade i Kvart, er ogsaa trykt med gotiske Bogstaver men af et noget andet Snit end de, som ere anvendte i Beskrivelsen af Rhodus's Beleiring. Forresten vides Intet om denne Mand, Navnet tyder nærmest paa, at han skulde være fra Holland, med hans Typeres Snit viser paa Tydsland.

Den første faste Bogtrykker, som kendes i Danmark, var Godfred af Ghemen, indvandreren eller indfaldet efter al Rimelighed fra Holland. Fra dennes Trykkeri i Kjøbenhavn udgik i 1489 eller 1490 (Trykkaaret er ikke angivet) en Middealderen meget udbredt Skolebog, kaldet Donat, en fort i Spørgsmaal og Svar offattet Lærebog i Begyndelsesgrundene af det latinske Sprog. Bogen er i Kvart og indeholder 16 Blade, Trykken er gotisk, med store, kantede Bogstaver.

Den Bevægelse, som Reformationen vakte i Gemhytterne, var ogsaa i Danmark gunstig for Bogtrykkerkunstens Udbredelse. Paa flere Steder udenfor Kjøbenhavn oprettedes Bogtrykkerier, hvorfra især theologiske Smaa skrifter udkom. Men til større Arbejder forflog endnu ingen af de indenlandske Presse. Derfor maatte man, da der skulde skrives til Trykningen af Bibelen, søge en fremmed Bogtrykker.

Til at udføre dette Arbejde indkaldtes Ludvig Ditz Bogtrykker i Rostok, der havde vundet et Navn ved Trykningen af Luthers Bibel paa Plattysk i 1533. Ditz kom til Kjøbenhavn i 1546, og i 1550 var Bibelverket færdigt. Det bærer følgende Titel: "Biblia, Det er den ganske Hellige Skriff, udsæt paa Danske. *Isaie* 40. Gud's Ord bliffuer evindelige. Prentit i Københøffen, af Ludovich Ditz. M. D. L." Dette er den første fuldstændige Bibel paa Dansk den kaldes sædvanlig Kristian den Tredies Bibel, fordi den er prydet med et Portræt af denne Konge.

Det er ikke uden med en vis Undseelse, vi kunne tænke paa, at det lille og fattige, afsides liggende Føland tilegnede sig Bogtrykkerkunsten over et hundrede Aar tidligere, end den kom til Norge. Jon Arason den sidste katolske Biskop paa Holum (1524-50), har Forjenselsen af at have in'ført denne Kunst paa sin Føde. Da han ikke forstod Latin, indkaldte han omtrent 1528 en svensk Geistlig Jon Mathisen (Jon Svenske), for at denne kunde udfærdige Breve og Dokumenter for Biskoppen i dette Sprog og tillige give Andre Undervisning deri. Da han var bekendt med Bogtrykkerkunsten indrettede han paa Holum et Trykkeri, hvor han fra Aar 1534 paa Biskopens Beføstning trykte flere ved den katolske Guds tjeneste brugelige Skrifter, saasom Messesbøger, en Gaaung eliebog med flere andre. Trykkeriet var dog ubetydeligt, indtil Biskoppen Gudbrand Thorslaxson (født 1542, død som Biskop i Holum 1627) overtog det, og i Aarene 1573-75 anstiftede nye Typer og øvrige Redskaber. Han lod Jon Jonson, Søn af Jon Mathisen, reise udenlands for at lære Kunsten til Gavn, og denne forestod efter sin Tilbagekomst Trykkeriet med megen Dugtighed til sin Død 1616. Det vigtigste Werk, som udgik fra denne Presse, var den islandiske Bibel overhættelse i 1845 bød Gud bragte, Skopet af Bind. Bogen er i Folio, trykt paa godt Papir og med gode Typer. Biskoppen udstar selv flere Begyndelsesbogstaver og flere Figurer i Træ, de større Figurer forstred han fra Hamburg, en Bogbinder blev ogsaa indkaldet fra Hamburg for at oplære Følandingerne i sit Haandverk. Siden denne Tid har Føland haft flere, skjønt mindre Bogtrykkerier paa forskjellige Steder i Landet.

Naar undtages Trykket, var Norge det Land i Europa, til hvilket Bogtrykkerkunsten kom sidst. Ligesom paa Føland skylder ogsaa her Kunstens første Indførelse en geistlig Mand,

Christen Stephensen Dag, Sognepræst i Romedal paa Hebe-marken. Ved dennes Foranstaltning kom den kjøbenhavnske Bogtrykker Thge Nielsen, den første i Norge, til Kristiania, hvor han i 1643 trykte en Almanak for 1644, og Aaret efter en Præstensomling af Vektor Niels Svensen, kaldet "Vandelig Jule-Betænkning." Den nævnte Almanak, der ansees for at være det ældste i Norge trykte Skrift, er nu en stor Sjældenhed, thi der kendes kun et Exemplar af den, hvilket opbevares paa Universitetsbibliotheket.

Fra 1656 havde Kristiania et Bogtrykkeri i stadig Gang, indtil 1809, idet nemlig det Wulfsbergske da kom til. (S. S)

Bidrag til Pacific Lutheran University.

D. N. Tangeland, New Whatcom, Wash.....	\$20.00
Ole S. Uglem, Madison, Minn.....	1.00
B. B. Paft. Harstad fra Ristvedt, Brookdale, Wash....	50
Mrs. C. Jordnes.....	7.00
Clarence Jordnes.....	2.00
Anna Jordnes.....	1.00

\$31.50

For solgte Souvenirs.

Bed Mrs. Kraabel, Parkland, Wash.....	50
Bed Paft. Vallestad, fra G. Grundesen.....	21.00
Bed Paft. Kvam, Seattle, Wash.....	50
Bed J. O. Brottem, Holstad, Minn.....	2.00
E. D. Villegaard, Bode, Ja.....	50
Bed Paft. M. Thorsen.....	5.00
Paft. O. Juul.....	50

\$30.00

Til "Heralds" Husholdning.

Paft. Nr. Mogelsen.....	\$4.00
Parkland, Wash. 23 Juni 1894. T. Larsen, Kasperer.	

Metropolitan

-: Savings Bank. :-

[Incorporeret 1887.]

Theaterbygningen Hjor't af D og C St.

Aaben daglig fra Kl. 10. til 3.

Tordag fra Kl. 10. til 12 og 6. til 8. Aften.

Indbetalt kapital	\$100,000
P. H. Caesar.	President.
C. W. Cnos.	V. President.
O. P. Helvig.	Cashier
J. A. Vandervilt.	Ass't Cashier.

Directors.

Downer C. L. Stiles, C. W. Griggs, J. W. Anderson
G. L. Holmes, Theo. Bosmer, Geo. P. Eaton, P. P. Caesar, C. W. Cnos, Jas. L. P. Johnson.

6 per ct Rente

Renterne udbetales kvartalsvis i Januar, April, Jule og Oktober. Pengene udlænes paa længere Tid samt paa maanedlige Betalingsvilkkaar. Anvisninger paa alle Stedri i Europa. De skandinaviske og det tyske Sprog tales.

Entered at the post-office at Tacoma, Wash., as second class matter.